

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Лазарєв Владислав Олександрович

УДК 343.98 : 343.131 : 354.42

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ
НЕПОВНОЛІТНЬОГО В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ
І СУТЕНЕРСТВА**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Луганському державному університеті внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Чаплинський Костянтин Олександрович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Пчеліна Оксана Василівна,

Харківський національний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства;

кандидат юридичних наук

Куратченко Михайло Віталійович

Головне управління Національної поліції в Дніпропетровській області,
заступник начальника Головного управління
Національної поліції в Дніпропетровській області –
начальник слідчого управління.

Захист відбудеться 29 січня 2019 року об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

Автореферат розіслано 27 грудня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Держава гарантує громадянам захист їх законних прав та інтересів, передбачених Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами. В той же час окремі категорії осіб з різних мотивів нехтують зазначеними правами своїх співвітчизників. Слід зазначити, що важливою складовою нормального розвитку соціуму завжди було та буде створення і дотримання моральних цінностей, властивих для певної спільноти. Досить характерними проявами порушення моральних засад розвитку та діяльності суспільства є втягнення особи в заняття проституцією та сутенерство. Найбільш незахищеною категорією громадян у ракурсі вчинення окреслених суспільно небезпечних діянь слід визнати неповнолітніх, адже вони не мають достатнього життєвого досвіду та у більшості випадків піддаються впливу з боку дорослих осіб.

За даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. обліковано 259 фактів втягнення особи в заняття проституцією та сутенерства, у той час як повідомлення про підозру було вручено у 146 правопорушеннях, 2014 р. – 303, повідомлення про підозру – у 155 випадках, 2015 р. – 233, повідомлення про підозру – у 116 випадках, 2016 р. – 224, повідомлення про підозру вручено у 109 випадках, за 2017 р. – 331, з яких повідомлення про підозру вручено лише в 220 кримінальних правопорушеннях. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дозволив дійти висновку, що близько 16 % вказаних кримінальних правопорушень вчинюється стосовно неповнолітніх. Окреслені статистичні показники свідчать про те, що втягнення неповнолітнього в заняття проституцією є досить поширеним видом злочинів, кількість яких дедалі збільшується.

Також важливим моментом необхідно визнати високу латентність цього складу злочину. Адже у багатьох випадках особи, яких втягнули у заняття проституцією, особливо неповнолітні, не повідомляють про такі факти. Все це свідчить про те, що досліджувана категорія кримінальних правопорушень є досить значною, а їх вчинення стосовно неповнолітніх займає певний відсоток від загальної кількості його проявів. За цих умов важливого значення набуває удосконалення слідчої діяльності, один із напрямів якої полягає у підвищенні ефективності проведення слідчих (розшукових) дій.

Крім того, кримінальне провадження за фактами втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства на практиці завжди ускладнюється різними суб'єктивними та об'єктивними чинниками: втрата матеріальних слідів злочину через умисні дії незацікавлених в об'єктивному розслідуванні осіб; небажання потерпілих співпрацювати зі слідством; недосконалість бази законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за безпосереднє надання інтимних послуг; недостатність техніко-криміналістичного забезпечення проведення процесуальних дій на початковому етапі розслідування; відсутність конкретної методики розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень тощо. З огляду на визначене діяльність підрозділів Національної поліції України потребує покращення у напрямі криміналістичного забезпечення розслідування втягнення

неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства з урахуванням сучасних вимог правоохоронної практики.

Науковим підґрунтям дисертації стали фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі виявлення та розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, зокрема Л.І. Аркуші, В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, А.І. Вінберга, І.О. Возгріна, А.Ф. Волобуєва, І.Ф. Герасимова, В.Г. Гончаренка, Л.Я. Драпкіна, В.А. Журавля, Г.Г. Зуйкова, А.В. Іщенко, О.Н. Колесніченка, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, В.Н. Кудрявцева, М.В. Куратченко, В.В. Лисенка, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, С.І. Мінченка, Д.Й. Никифорчука, О.В. Пчеліна, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, С.М. Стахівського, Р.Л. Степанюка, В.Г. Танасевича, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітька, О.О. Юхна та ін.

Проблеми кримінально-правової характеристики, криміналістичного та кримінально-процесуального забезпечення розслідування злочинів проти моральності у своїх роботах досліджували різні вчені, зокрема М.С. Дмитрієв, Д.Є. Кирюха, С.Г. Кулик, В.О. Малярова, К.Ю. Назаренко, В.Ю. Мосяженко, О.М. Федик, С.А. Циркун, К.В. Шибанова та ін. Останніми дослідженнями в зазначеному напрямку стали такі праці: Т.А. Шевчук «Сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією: кримінологічна характеристика та запобігання» (Харків, 2011); В.С. Соловійов «Предупреждение вовлечения несовершеннолетних в занятие проституцией» (Воронеж, 2013); М.В. Куратченко «Розслідування сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією» (Дніпро, 2017).

Слід акцентувати, що наукові розробки зазначених науковців не розкривали предмет нашого дослідження, хоча вагомий внесок у розроблення окремих аспектів загальної методики розслідування втягнення в заняття проституцією та сутенерства було зроблено. Зрозуміло, що їх праці мали свою специфіку з огляду на відповідне законодавство та прийняту судово-слідчу практику. У той же час залишилися недослідженими та невизначеними кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики втягнення неповнолітніх в заняття проституцією та сутенерства. Загалом, навіть запропонована структура цієї наукової категорії суттєво відрізняється від попередників, адже має свої конкретні особливості. Крім того, типові слідчі ситуації розслідування та організаційно-тактичні аспекти проведення окремих слідчих (розшукових) дій відповідно до них у розрізі використання характеристики особи неповнолітнього потерпілого також мають певну специфіку. Зазначені обставини у своїй сукупності визначають актуальність теми дослідження, її наукову, теоретичну та практичну цінність, а також визначають вибір напрямку дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності Національної поліції України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 № 275; Порядку взаємодії Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ України

щодо обміну інформацією з Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційних систем органів внутрішніх справ (спільний наказ ГПУ та МВС України від 17.11.2012 № 115/1046); Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21.10.2011 № 1000/2011, а також відповідно до Плану науково-дослідної та наукової роботи на 2018 рік Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є вирішення конкретного наукового завдання з розробки криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства, а також визначення типових особливостей його розслідування. Комплексність мети, її багатоплановість обумовили необхідність вирішення окремих *задач*:

- визначити структуру криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства;
- виокремити типові способи та засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією;
- розкрити зміст обстановки втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства та визначити слідову картину злочину;
- визначити криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (сутенера) та виділити віктимологічні групи неповнолітніх потерпілих;
- виявити обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства;
- виокремити й систематизувати типові слідчі ситуації розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства;
- конкретизувати організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, одночасного допиту раніше допитаних осіб та пред'явлення для впізнання;
- з'ясувати форми використання спеціальних знань при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів України при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства.

Предмет дослідження – криміналістична характеристика та особливості розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства.

Методи дослідження. Для досягнення мети, з урахуванням об'єкта й предмета дослідження, у роботі було використано загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Їх застосування зумовлено системним підходом, що дозволяє здійснювати системний аналіз методики розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. *Формально-логічні методи* використовувалися для аналізу матеріалів кримінальних справ й проваджень, нормативних актів, наукових положень та концепцій, що становлять предмет дослідження (розділи 2 і 3). *Системно-структурний метод* застосовувався для визначення структури криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства; класифікації

способів, засобів й знарядь злочину; виявлення віктимологічних груп (розділ 1). *Порівняльно-правовий метод* застосовано для аналізу норм кримінального й кримінального процесуального законодавства України та зарубіжних країн, досліджень науковців стосовно окремих категорій криміналістики, кримінального права та процесу (розділи 1-3). *Історико-правовий метод* застосовано для дослідження генезису законодавства щодо певних положень розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією (підрозділ 1.1). Застосуванням *методу моделювання* сформульовано конкретні висновки до окремих розділів роботи та всього дослідження в цілому (розділи 1-3). *Соціологічний метод* застосовувався при опитуванні працівників оперативних й слідчих підрозділів, експертних установ МВС України (підрозділи 1.2-1.4, розділи 2 і 3). *Статистичний метод* застосовано під час аналізу архівних кримінальних справ й проваджень (підрозділи 1.2-1.4, розділи 2 і 3), узагальнення результатів анкетування практичних респондентів. На основі *синтезу* сформульовано загальні висновки та пропозиції за темою дослідження.

Емпіричну основу дослідження становлять результати узагальнення судово-слідчої практики протягом 2008-2018 рр. Опрацьовано матеріали 268 кримінальних справ та 112 проваджень з проблематики дослідження (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Харківська, Херсонська та Чернігівська області, м. Київ) за 2008-2018 рр.; дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури та МВС України за 2012-2018 рр.; зведені результати опитувань 532 працівників правоохоронних органів України. При підготовці дисертації автор використовував власний досвід роботи у практичних підрозділах МВС України.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці криміналістики монографічним комплексним дослідженням криміналістичної характеристики та організаційно-тактичних аспектів розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, що відзначаються вагомою теоретичною та практичною сутністю, а також характеризуються певною науковою новизною, зокрема:

уперше:

– систематизовано типові способи втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, серед яких виокремлено такі: 1) застосування фізичного насильства (побиття, завдання тілесних ушкоджень); 2) погроза застосування фізичного насильства; 3) викрадення; 4) компрометація чи шантажування (погроза видати компрометуючу інформацію інтимного чи особистого характеру); 5) обман; 6) схилення до відпрацювання боргу (грошова або інша матеріальна заборгованість);

– класифіковано типові засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, зокрема: використання емоційної залежності (родинні зв'язки, кохання); застосування мотивуючих засобів (матеріальна забезпеченість);

використання психічного стану особи або алкогольної чи наркотичної залежності; створення інших умов для вирішення особистих проблем;

– виокремлено віктимологічні групи неповнолітніх, втягнутих в заняття проституцією, а саме це: а) особи із малозабезпечених сімей; б) особи, які навчаються далеко від місця проживання батьків; в) особи з нестабільною психікою або психічними захворюваннями; г) особи із неблагополучних сімей; д) особи, які проживають в зоні проведення антитерористичної операції;

удосконалено:

– поняття криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства як системи криміналістично вагомих відомостей конкретного виду кримінального правопорушення, що визначають подальші напрями провадження, а також надають окремі тактичні засоби для проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших заходів процесуального та розшукового характеру;

– структуру криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства, в якій виокремлено такі елементи: спосіб вчинення злочину; засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією; особа злочинця (сутенера); обстановка злочину; слідова картина; особа неповнолітнього потерпілого, що у своїй сукупності моделюють досліджуваний вид кримінального правопорушення;

– систему типових слідчих ситуацій, що виникають на початковому етапі розслідування: а) особа, яка втягнула неповнолітнього в заняття проституцією, відома, є достатня доказова база, що вказує про конкретні обставини кримінального правопорушення; б) особа, яка втягнула неповнолітнього в заняття проституцією, відома, але доказової бази недостатньо для повідомлення їй про підозру; в) особа, яка втягнула неповнолітнього в заняття проституцією, відома, але переховується від правоохоронних органів; г) наявний факт втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, але особа злочинця (сутенера) невідома;

– форми використання спеціальних знань під час розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства, зокрема: безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час розслідування; призначення і проведення судових експертиз; участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій;

дістало подальшого розвитку:

– організаційно-тактичні засади забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітніх, які втягнуті в заняття проституцією, у тому числі визначено особливості залучення спеціалістів для надання неповнолітнім психологічної допомоги;

– криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (сутенера): стать, вік, освіта, місце проживання відносно місця злочину, наявність судимості, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння;

– наукове обґрунтування доцільності проведення комплексних експертиз при розслідуванні вказаних кримінальних правопорушень.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано дисертантом самостійно. Положення й висновки, що викладені в дисертації та складають її наукову новизну, розроблені автором особисто. У співавторстві з К.О. Чаплинським опубліковано тези доповіді «Особливості здійснення підготовчих заходів до огляду місця події при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства», в яких дисертант дослідив наукові підходи до визначення поняття місця події, з'ясував найбільш доцільні організаційно-підготовчі заходи до зазначеної слідчої (розшукової) дії, а також визначив умови, що впливають на вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень. Наукові ідеї й розробки, що належать співавтору, у дисертації не використовувалися.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації впроваджені та використовуються у:

– *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення й розвитку методики розслідування окремих видів злочинів на базі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків та рекомендацій (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 09.02.2018; Університету митної справи та фінансів від 19.02.2018; Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 11.03.2018; Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 13.03.2018);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Організація розслідування злочинів», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 05.02.2018; Університету митної справи та фінансів від 19.02.2018; Національної академії внутрішніх справ від 03.03.2018; Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 20.03.2018; Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 11.03.2018);

– *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності оперативних, слідчих та експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження Дніпропетровської місцевої прокуратури № 1 Дніпропетровської області від 17.11.2017; слідчого управління ГУНП в Дніпропетровській області від 31.01.2018; Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 05.02.2018; Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 30.08.2018), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки, курсах підвищення кваліфікації.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні й практичні результати виконаної дослідницької роботи в цілому та окремі її аспекти

викладено у наукових доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях та семінарах: «Актуальні проблеми розслідування злочинів у сучасних умовах» (Дніпропетровськ, 2015), «Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні» (Дніпропетровськ, 2016), «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи» (Дніпропетровськ, 2016), «Злочини проти громадської безпеки та кримінально-правова політика держави в умовах гібридної війни» (Київ, 2017), «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (Запоріжжя, 2017), «Теорія і практика розвитку наукових знань» (Київ, 2017), «Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві» (Одеса, 2017), «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (Дніпро, 2018), «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (Київ, 2018), «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (Харків, 2018), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (Львів, 2018); «Актуальні питання теорії та практики криміналістичної науки» (Дніпро, 2018).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у дев'ятнадцяти наукових публікаціях за темою дисертації, з яких сім – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук (у тому числі одна – у періодичному виданні іншої держави), та дванадцяти тезах доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з яких основного тексту – 161 сторінка. Список використаних джерел налічує 283 найменування і займає 27 сторінок, 4 додатки викладено на 56-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, теоретичне й емпіричне підґрунтя дослідження, сформульовано наукову новизну отриманих результатів та наукові положення, які виносяться на захист, підкреслено наукове і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про наукові публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства» побудований з трьох підрозділів, в яких розглядаються питання сутності, поняття та структури криміналістичної характеристики досліджуваного суспільно небезпечного діяння, а також окремо характеризуються визначені в ній структурні елементи.

У **підрозділі 1.1 «Теоретичні засади формування криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства»** висвітлено концептуальні засади розвитку визначеної наукової

категорії та сформульовано її структуру через призму дослідження конкретного суспільно небезпечного діяння.

На основі аналізу наукових розробок провідних вчених-криміналістів (В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, А.Ф. Волобуєва, І.Ф. Герасимова, Є.П. Іщенко, О.Н. Колесніченка, Г.А. Матусовського, І.Ф. Пантелєєва, М.В. Салтевського, Л.А. Сергєєва, Р.Л. Степанюка, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька) з'ясовано, що криміналістична характеристика є важливою складовою методики розслідування окремих видів злочинів. Встановлено, що розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства є внутрішньовидовою методикою, а також надано авторське визначення криміналістичної характеристики.

Виокремлено структурні елементи криміналістичної характеристики досліджуваного виду кримінального правопорушення. Акцентовано, що визначені складові мають між собою сталі кореляційні зв'язки та вирізняються чіткою розшуковою спрямованістю, яка забезпечує найбільш оптимальне їх використання у процесі розслідування.

Обґрунтовано необхідність введення до структури криміналістичної характеристики такого елемента, як засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією. Хоча вони відіграють другорядну роль у процесі заподіяння шкоди, але, водночас, спрощують вчинення злочинного діяння. Засоби вчинення злочину можуть використовуватися на будь-якій його стадії.

У підрозділі 1.2 «Способи, засоби, обстановка та слідова картина злочину» здійснено системний аналіз зазначених елементів криміналістичної характеристики.

Дисертант складовими елементами способу учинення злочину з огляду на погляди вчених-криміналістів (Р.С. Белкіна, С.М. Зав'ялова, Г.Г. Зуйкова, М.І. Порубова) визначив підготовку, безпосереднє учинення та приховування.

Наголошено на важливості повноструктурного складу способу, оскільки встановлення наявності усіх вищенаведених характеристик вказує на ретельну підготовку до учинення суспільно небезпечного діяння. Це, у свою чергу, обтяжує відповідальність сутенера та осіб, які втягують неповнолітніх в заняття проституцією. Встановлено, що правопорушники у 94 % випадків здійснювали дії щодо підготовки до учинення злочину.

Окреслено основні способи учинення злочину, зокрема: застосування фізичного насильства – 17 %; погроза застосування фізичного насильства – 8 %; викрадення – 14 %; компрометація чи шантажування – 12 %; обман – 9 %; схилення до відпрацювання боргу – 8 %. З'ясовано, що зазначені способи злочину у більшості випадків (63 %) використовуються у певній сукупності.

Виокремлено типові засоби втягнення неповнолітнього у заняття проституцією. Акцентовано, що сутенери здебільшого використовують соціальні мережі (засоби Інтернет), «рекламу» у шкільних закладах або довузівських закладах освіти, розповсюдження візиток у нічних клубах та оголошень у ЗМІ та інших місцях.

Розкрито основні способи приховування кримінального правопорушення.

Проаналізовано час, місце й умови учинення злочину. Запропоновано класифікацію місць втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, зокрема: 1) розважальні заклади – 29 % (з них: нічні клуби – 22 %, кафе – 2 %, бари – 1 %, ресторани – 4 %); 2) місця проведення вільного часу – 42 % (з них: бази відпочинку – 23 %, готелі – 6 %, «зйомні» квартири – 13 %); 3) місця проживання «замовника» – 8 % (з них: квартири – 3 %, будинки – 4 %, дачні кооперативи – 1 %); 4) відкрита місцевість – 14 % (з них: парки – 4 %, сквери – 1 %, лісосмуги – 9 %); 5) підсобні приміщення – 7 % (з них: фотостудії – 3 %, масажні салони – 3 %, інше – 1 %).

Відповідно до сезонної складової вчинення зазначених дій вирізняється такими відомостями: 34 % діянь вчиняється навесні, 32 % – влітку, 23 % – восени, 11 % – взимку. Щодо часу доби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією вчинюється вранці – 1 %; удень – 19 %; ввечері – 73 %, вночі – 7 %.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень надав змогу встановити, що сліди втягнення неповнолітнього в заняття проституцією у 64 % випадків виявлялися на місці надання інтимних послуг. Поза місцем надання інтимних послуг дані сліди утворювалися внаслідок дій сутенера, що пов'язані з підготовкою та приховуванням злочинної діяльності. Найчастіше на місцях надання інтимних послуг слідчі виявляли: сліди рук – 23 %; сліди крові та інших органічних речовин – 87 %; сліди засобів учинення злочину – 4 %.

У підрозділі 1.3 «Характеристика особи злочинця та потерпілого» зазначено, що сукупність відомостей щодо типових ознак суб'єкту злочину є одним з основних і обов'язкових елементів криміналістичної характеристики злочину.

Опрацьовано типові характеристики особи злочинця (сутенера) шляхом узагальнення відомостей про його фізичні, біологічні, соціальні та демографічні властивості. На підставі аналізу кримінальних проваджень визначено, що втягнення неповнолітнього в заняття проституцією переважно вчиняють жінки – 76 %. Здебільшого вони є організаторами злочину. Іншим учасниками злочинної діяльності (сутенери, охоронці, водії) здебільшого є чоловіки (79 %).

Встановлено, що на момент здійснення сутенерства злочинці перебували у віці 14-20 років (7 %), 20-30 років (23 %), 30-40 (42 %), 40 років і старше (28 %). Тобто найбільш криминогенну групу складають особи віком 30-40 років.

Залежно від рівня освіти злочинців базову середню освіту мають 1 %, середню – 7 %, середню спеціальну - 13 %, базову вищу – 52 %, вищу – 24 %, іншу – 3 %. Більшість з них перебувають у шлюбі (65 %), не мають постійного місця роботи (51 %).

З'ясовано, що морально-психологічні ознаки потерпілих у 18 % випадків відзначалися схильністю до вживання алкоголю, 15 % – наркотичних засобів, 6 % – різними психічними відхиленнями. Виявлено, що поведінка потерпілого відрізнялася окремими вагомими характеристиками.

На підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень виявлено, що найвищий рівень віктимності мають неповнолітні дівчата (96 % серед усіх випадків втягнення в заняття проституцією). В ході дослідження визначено деякі соціально-демографічні якості неповнолітніх потерпілих: 97 % – незаміжні; 5 %

– на момент втягнення працювали, 84 % – навчалися.

Виокремлено віктимологічні групи неповнолітніх, які втягнуті у заняття проституцією.

Розділ 2 «Організація розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства» складається з двох підрозділів, в яких розкрито початковий етап розслідування та алгоритмізація діяльності слідчого у справах вказаної категорії.

У підрозділі 2.1 *«Обставини, що підлягають встановленню, та особливості планування розслідування»* визначено підстави для початку кримінального провадження та виокремлено коло обставин, що підлягають встановленню під час розслідування злочину.

На підставі узагальнення судово-слідчої практики з'ясовано, що початкові відомості, які є підставою для внесення відомостей в ЄРДР за фактом втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства, отримуються відповідними органами з таких джерел: а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (82 %); б) повідомлення працівників різних установ та організацій (4 %); в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (8 %); г) матеріали, отримані під час проведення НСРД та розшукових заходів (6 %).

Наголошено, що аналіз первинної інформації про втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерство є важливим аспектом в діяльності правоохоронних органів. Після отримання зазначених відомостей з відповідних джерел працівники поліції повинні негайно вжити ряд заходів, зокрема невідкладно опитати неповнолітнього потерпілого й очевидців злочинної події, встановити ознаки та місце перебування сутенера та ін.

Виокремлено обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства.

У підрозділі 2.2 *«Алгоритми дій слідчого відповідно до типових слідчих ситуацій розслідування»* на підставі узагальнення наукових розробок учених (І. М. Лузгін, М. В. Салтевський, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько) щодо поняття і видів слідчих ситуацій доведено, що правильний вибір дієвих й найбільш ефективних методів та засобів слідчої діяльності, які спрямовані на вирішення конкретних завдань розслідування, залежить від певних слідчих ситуацій.

На підставі узагальнення слідчої практики встановлено, що більшість слідчих ситуацій, які виникають при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ч. 3 ст. 303 КК України, складаються за несприятливих умов – 83 %. Все це зумовлено певними об'єктивними й суб'єктивними чинниками.

До об'єктивних чинників слід віднести такі: 1) відсутність свідків й очевидців злочинної події – 43 %; 2) знищення сутенерами слідів, знарядь й засобів злочину (записів з камер відеоспостереження, комп'ютерної техніки) – 64 %; 3) активна протидія розслідуванню (використання корумпованих зв'язків в органах влади й управління, правоохоронних органах) – 22 %; 4) прихований характер надання інтимних послуг – 89 %; 5) небажання неповнолітніх співпрацювати зі слідчим – 28 %.

Суб'єктивними чинниками є: невчасний виїзд СОГ на місце події – 3 %; поверхневий огляд місця події – 63 %; неякісне проведення розшукових заходів при встановленні сутенера за «гарячими» слідами – 38 %; недостатнє використання науково-технічних засобів при проведенні процесуальних дій – 78 %; вибіркоче використання спеціальних знань – 71 %; відсутність чіткого планування й системності в організації початкового етапу розслідування – 27 %; помилки в оцінці наявної інформації та доказів – 34 %.

Сформульовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та відповідно до них визначено алгоритм дій слідчого.

На початковому етапі розслідування виникають такі типові слідчі ситуації: 1) *сутенера встановлено, є достатні фактичні дані, що свідчать про конкретні обставини злочину.* За цієї ситуації головним завданням слідчого є збирання інших доказів вини особи для повідомлення їй про підозру. Слідчий повинен провести першочергові слідчі (розшукові) дії, зокрема, огляд, обшук, допит, призначення експертизи, для доведення причетності конкретної особи до злочину; 2) *сутенера встановлено, проте недостатньо доказів для повідомлення йому про підозру.* Це найбільш складна слідча ситуація. Важливого значення набуває вміння слідчого якісно провести одночасні допити раніше допитаних осіб, пред'явлення для впізнання, НСРД для виявлення доказової інформації з метою доведення причетності особи до сутенерства; 3) *злочинця встановлено, але він переховується від слідства і суду.* За цієї ситуації слідчому необхідно провести тактичну операцію «Розшук злочинця» та вжити вичерпних заходів для швидкого встановлення його місця знаходження й затримання; 4) *особу злочинця не встановлено.* У цій ситуації необхідно ретельно зафіксувати матеріальні й ідеальні сліди злочину, вжити вичерпних заходів щодо встановлення й розшуку сутенера та можливих його співучасників.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій» складається з трьох підрозділів, в яких охарактеризовано особливості проведення процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів (огляд, освідування), особистісних (одночасний допит раніше допитаних осіб) та змішаних (пред'явлення для впізнання) джерел.

У підрозділі 3.1 «Тактика проведення огляду місця події та освідування» на підставі аналізу наукових праць учених (Р. С. Белкін, В. О. Коновалова, В. Г. Лукашевич, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько) окреслено особливості організації і тактики проведення процесуальних дій із урахуванням слідчих ситуацій.

З'ясовано, що огляд переважно відбувався за несприятливих ситуацій (82 %), зокрема: невстановлення очевидців події – 53 %; відсутність (знищення) слідів злочину – 47 %; очевидці злочину наявні, проте вони не можуть назвати прикмети, за якими можна встановити сутенера – 18 %.

На думку слідчих, при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 303 КК України, огляд є найбільш незамінною й ефективною процесуальною дією. Дані, які отримані під час огляду, у 47 % випадках є джерелом інформації для висування версій, встановлення особи сутенера та проведення подальших

процесуальних дій, НСРД й розшукових заходів.

Встановлено, що здебільшого слідчими проводилися такі огляди: місця події – 100 %, живих осіб (освідування) – 79 %, комп'ютерної техніки – 68 %, предметів і документів – 54 %.

Наголошено на організаційно-підготовчих заходах огляду. Зосереджено увагу на ретельному доборі учасників процесуальної дії.

Під час проведення огляду необхідно виявляти і вилучати: 1) документи, які містять відомості про неповнолітніх та сутенерів; 2) мобільні телефони неповнолітніх з перепискою із сутенером, фотографіями чи відеороликами; 3) комп'ютерну техніку, на якій може міститися інформація про діяльність сутенера чи надання неповнолітніми послуг інтимного характеру; 4) сліди біологічного походження; 5) дорогоцінні предмети та інші речі, які в подальшому можна пред'явити для впізнання; 6) предмети, що вказують на факт надання послуг інтимного характеру (презервативи, інші предмети, що пристосовані для задоволення статевої пристрасті).

Виявлено найбільш характерні тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі під час огляду місця події.

Акцентовано на особливостях проведення освідування за участю неповнолітнього (54 %). Освідування дозволяє слідчому безпосередньо сприймати об'єкти з метою виявлення особливих прикмет та слідів злочину.

У підрозділі 3.2 «Організація і тактика одночасного допиту раніше допитаних осіб та пред'явлення для впізнання» надано характеристику особливостям проведення процесуальних дій подальшого етапу розслідування, завдяки яким здійснюється аналіз й перевірка раніше отриманої інформації.

На підставі аналізу кримінальних проваджень встановлено, що одночасний допит проводився у 65 % випадках. Окрім того, виявлено кількість учасників одночасного допиту, зокрема: а) два допитуваних – 97 %; б) три – 2 %; в) чотири і більше – 1 %. На думку більшості слідчих (95 %), одночасний допит є найбільш ефективною процесуальною дією, що провадиться на подальшому етапі розслідування сутенерства.

Відповідно до процесуального статусу учасників слідчої (розшукової) дії допит проводився між: неповнолітнім і сутенером – 51 %; неповнолітнім потерпілим і свідком – 11 %; підозрюваними (сутенером, звідником) – 23 %; свідками – 4 %; потерпілими – 11 %; підозрюваним й свідками – 31 %.

Виокремлено конфліктні ситуації допиту за участі неповнолітніх й сутенера. Зважаючи на конфліктний характер одночасного допиту, необхідною умовою для отримання достовірних й повних показань є ретельна та всебічна підготовка до його проведення.

Виявлено, що значна кількість неповнолітніх, які втягнуті у заняття проституцією (34 %), відмовляються давати будь-які свідчення та співпрацювати зі слідчим, побоюючись розголошення злочинної події. Для подолання психологічного бар'єру запропоновано тактичні прийоми встановлення психологічного контакту із неповнолітнім. Акцентовано на необхідності ретельного вивчення особи неповнолітнього та збирання оперативної інформації

відносно нього.

З'ясовано, що одночасний допит раніше допитаних осіб проводився з метою: викриття одного із допитуваних у дачі неправдивих показань – 48 %; з'ясування причин суперечностей в показаннях допитаних та їх усунення – 54 %; посилення позиції сумлінних учасників допиту, які надали правдиві показання – 69 %; додаткової перевірки й закріплення показань свідків, потерпілих, підозрюваних – 19 %.

Акцентовано на необхідності використання відеозапису проведення допитів, особливо за участі неповнолітнього та сутенера.

Визначено процесуальний порядок, особливості організації й тактики проведення впізнання за участю неповнолітніх. З'ясовано, що переважно для впізнання пред'являлися: а) підозрювані в натурі – 46 %; б) підозрювані за фотографічними зображеннями – 42 %; в) предмети й знаряддя злочину – 9 %; г) приміщення та окремі ділянки місцевості – 1 %. Аргументовано, що знаряддя злочину доцільно пред'являти не тільки неповнолітньому, але й сутенеру та іншим особам, які могли бачити цей предмет.

Виявлено тактичні ризики помилкового впізнання або його зриву стороною захисту. Зважаючи на це, слідчим рекомендовано відмовитися від пред'явлення сутенера (звідника) для впізнання й провести інші процесуальні дії та розшукові заходи.

Узагальнено тактичні помилки, яких припускаються слідчі при проведенні впізнання, та запропоновано алгоритм їх вирішення. Наголошено на необхідності застосування технічних засобів фіксації процесуальної дії.

У підрозділі 3.3 «Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства» наголошено, що використання спеціальних знань є незамінним способом виявлення й фіксації нових доказів. Таку думку підтримує 93 % опитаних респондентів.

Виокремлено основні форми використання спеціальних знань. Визначено перелік судових експертиз, що можуть призначатися у справах за ст. 303 КК України, та запропоновано поділяти їх на дві основні групи, які призначаються для: 1) ідентифікації злочинця (сутенера), знарядь злочину, транспортних засобів; 2) дослідження учасників злочину. Обов'язкові експертизи проводяться для встановлення обставин, прямо зазначених у ч. 1 ст. 91 КПК України або таких, що зумовлені складними технічними, фізичними, хімічними явищами чи їх сукупністю.

На основі аналізу матеріалів кримінальних справ й проваджень визначено перелік судових експертиз, які здебільшого призначаються у справах досліджуваної категорії, зокрема: судово-медична – 82 %; експертиза холодної зброї – 2 %; судово-біологічна – 75 %; судово-балістична – 2 %; судово-хімічна – 21 %; судово-психіатрична – 59 %; трасологічна – 31 %.

Встановлено, що експертизи призначалися з моменту внесення відомостей до ЄРДР протягом: а) 5 діб – 12 %; б) 15 діб – 33 %; в) 1 місяця – 36 %; г) понад 1 місяць – 19 %.

Визначено об'єкти різних за природою експертних досліджень та окреслено питання, що можна вирішити під час їх проведення. Враховуючи специфіку кожного виду експертиз, аргументовано, що лише комплексне використання спеціальних знань надасть змогу більш чітко відтворювати частини явища.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз та розв'язання наукового завдання з розробки й наукового обґрунтування концептуальних засад методики розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. Найсуттєвішими результатами дослідження є такі:

1. Визначено сутність та структуру криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства, в якій виокремлено такі елементи: спосіб вчинення злочину; засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією; обстановка злочину; слідова картина; особа злочинця (сутенера); особа неповнолітнього потерпілого.

2. Виокремлено типові способи та засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією. Доведено, що при вчиненні досліджуваного правопорушення здебільшого має місце повноструктурний склад способу, адже переважно (96 %) мають місце елементи підготовки й приховування злочину. Визначено способи підготовки до його вчинення: планування злочину – 98 %; пошук приміщення для надання інтимних послуг – 37 %; облаштування зазначеного приміщення – 18 %; добір співучасників звідництва та розподіл між ними функцій – 62 %; підбір неповнолітніх осіб для систематичного надання ними на постійній основі іншим особам сексуальних послуг – 82 %; вибір й підготовка засобів злочину – 79 %; створення у неповнолітнього мотивації до заняття проституцією – 57 %; пошук клієнтів – 26 %; визначення засобів зв'язку між сутенером і клієнтами – 49 %; розміщення оголошень в ЗМІ чи Інтернеті – 28 %; виготовлення візиток – 2 %. Запропоновано класифікацію засобів втягнення неповнолітніх в заняття проституцією. Розкрито типові способи приховування сутенерства.

3. Здійснено науковий аналіз обстановки втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства, шляхом дослідження окремих її елементів: місця, часу, умов та слідової картини злочину. Вперше запропоновано класифікацію місць учинення кримінального правопорушення, зокрема: розважальні заклади (нічні клуби, кафе, бари, ресторани); місця проведення вільного часу (бази відпочинку, готелі, «зйомні» квартири; місця проживання «замовника» (квартири, будинки, дачні кооперативи); відкрита місцевість (парки, сквери, лісосмуги); підсобні приміщення (фотостудії, масажні салони). Охарактеризовано час й умови здійснення сутенерства.

Окреслено слідову картину злочину. Виявлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди кримінального правопорушення, зокрема це місця: а) надання неповнолітніми інтимних послуг; б) проживання сутенера; в) проживання неповнолітнього потерпілого.

4. Визначено криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (сутенера). Надано типову характеристику особи злочинця, який втягує неповнолітніх до заняття проституцією: це здебільшого жінки, віком від 30 до 40 років, які мають базову вищу освіту, заміжні, не мають постійного місця роботи, раніше притягувалися до кримінальної відповідальності за злочини проти громадського порядку й моралі.

Виявлено віктимологічні групи неповнолітніх, втягнутих в заняття проституцією, а саме це: особи із малозабезпечених сімей – 29 %; особи, які навчаються далеко від місця проживання батьків – 67 %; особи з нестабільною психікою або психічними захворюваннями – 11 %; особи із неблагополучних сімей – 54 %; особи, які проживають в зоні проведення антитерористичної операції – 5 %.

5. Виокремлено обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства, зокрема: 1) наявність факту втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства; 2) у чому саме полягали ці дії; 3) способи учинення злочину; 4) засоби й знаряддя, які застосовував сутенер для втягнення неповнолітнього в заняття проституцією; 5) обстановка злочинної події; 6) місце злочинних дій; 7) тривалість злочинної діяльності; 8) відомості, що характеризують особу злочинця (сутенера); 9) мотиви злочину; 10) обставини, що впливають на ступінь й характер відповідальності злочинця; 11) конкретні наслідки діяння; 12) характеристика особи неповнолітнього; 13) психологічний стан неповнолітнього, до та після втягнення його в заняття проституцією; 14) вчинення щодо неповнолітнього інших суспільно небезпечних діянь; 15) причини та умови, що сприяли учиненню злочину; 16) обставини, що впливають на ступінь й характер відповідальності злочинця.

6. Виокремлено й систематизовано типові слідчі ситуації розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства, зокрема: а) особа, яка втягнула неповнолітнього в заняття проституцією, відома, є достатні фактичні дані, які свідчать про конкретні обставини злочину та її причетності до нього – 19 %; б) злочинець (сутенер) відомий, але недостатньо доказів для повідомлення йому про підозру – 47 %; в) особа, яка втягнула неповнолітнього в заняття проституцією, відома, наявні матеріальні сліди й очевидці злочину, але вона переховується від слідства й суду – 18 %; г) наявний факт втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, але відсутні матеріальні сліди й очевидці злочину, особу злочинця не встановлено – 16 %.

7. Конкретизовано організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, одночасного допиту раніше допитаних осіб та пред'явлення для впізнання.

Розкрито тактичні помилки, яких припускаються слідчі при огляді місця події, зокрема: невчасне здійснення огляду – 67 %; нелогічне й поверхневе дослідження слідів на місці події – 69 %; невикористання розшукової інформації – 72 %; недостатність техніко-криміналістичних засобів для виявлення слідів злочину – 56 %; відсутність додатків до протоколу огляду – 79 %. Запропоновано

організаційно-підготовчі заходи та удосконалено тактичні прийоми проведення огляду місця події та освідування.

Встановлено, що більшість одночасних допитів (93 %) за участі підозрюваних (сутенер, звідник) та неповнолітніх проводяться у конфліктних ситуаціях. Для подолання конфліктних ситуацій допиту запропоновано найбільш ефективні прийоми його проведення: 1) встановлення психологічного контакту; 2) втягнення неповнолітнього у суперечку з метою виявлення нових обставин, що мають значення для справи; 3) використання рефлексії неповнолітнього; 4) деталізація показань учасників допиту; 5) пред'явлення доказів для активізації пам'яті допитуваних осіб; 6) спостереження за поведінкою допитуваного; 7) застосування відеозапису.

З'ясовано, що у більшості кримінальних проваджень одночасний допит був вкрай необхідним, проте проводився лише у 65 % випадках. Виявлено низьку ефективність одночасних допитів, адже лише у 18 % випадків протиріччя у показаннях підозрюваних (сутенера, звідника) і неповнолітнього було усунуто.

Доведено ефективність застосування положення п. 2 ч. 1 ст. 232 КПК України (впізнання в режимі відеоконференції) для забезпечення безпеки неповнолітніх потерпілих й свідків. З'ясовано, що даний вид впізнання у слідчій діяльності практично не застосовується. На думку слідчих, це зумовлено відсутністю відповідного технічного забезпечення слідчого підрозділу (74 %) та складністю підготовки й проведення процесуальної дії (49 %).

8. Конкретизовано форми використання спеціальних знань під час розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства. Серед основних форм виділено: безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час досудового розслідування – 7 %; призначення та проведення судових експертиз – 96 %; участь спеціаліста при проведенні окремих процесуальних дій – 68 %. Найбільш розповсюдженим під час розслідування сутенерства є призначення експертиз. Серед них характерними є судово-медична та судово-психіатрична експертиза. Зважаючи на неоднорідність й специфічність об'єктів експертних досліджень у кримінальних провадженнях вказаної категорії, обґрунтовано доцільність проведення комплексних експертних досліджень.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лазарев В.О. Організація і тактика проведення пред'явлення для впізнання при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерство. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 2. Том 3. С. 255-259.

2. Лазарев В.О. Сутність та структура криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Випуск 2. Т. 3. С. 176-179.

3. Лазарев В.А. Типичные следственные ситуации расследования

вовлечення несорвершеннолетнего в занятие проститутции и сутенерстве. *Международный научно-практический журнал «Право и Закон»*. 2017. № 3. С. 131-136.

4. Лазарев В.О. Деякі проблемні аспекти збирання та перевірки доказів під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 3. С. 240-248.

5. Лазарев В.О. Особа потерпілого як елемент криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проститутцією та сутенерства. *Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ*. 2017. № 4. С. 322-329.

6. Лазарев В.О. Обставини, що підлягають доказуванню при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проститутцією і сутенерства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 5. Том 1. С. 200-204.

7. Лазарев В.О. Використання спеціальних знань при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проститутцією і сутенерства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. С. 149-153.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Лазарев В.О. Особливості фіксування доказів під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 вересня 2015 р.)*. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 80-84.

9. Лазарев В.О. Окремі питання стосовно першочергових заходів патрульних поліцейських щодо збереження доказів на місці події. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції, присвяченої 50-річчю Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (Дніпропетровськ, 17 березня 2016 р.)*. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 435-436.

10. Лазарев В.О. Доцільність введення кримінальної відповідальності за неповідомлення про злочин. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпропетровськ, 10 червня 2016 року)*. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 41-43.

11. Лазарев В.О. Окремі аспекти використання спеціальних знань при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проститутцією та сутенерства. *Злочини проти громадської безпеки та кримінально-правова політика держави в умовах гібридної війни: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Київ, 22 грудня 2017 року)*. Київ: Навчально-науковий гуманітарний інститут Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, 2017. С. 128-131.

12. Лазарев В.О. Окремі аспекти пред'явлення для впізнання живих осіб при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проститутцією та сутенерства. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Запоріжжя, 22-*

23 грудня 2017 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. Ч. 3. С. 147-150.

13. Лазарєв В.О. Особливості здійснення підготовчих заходів до огляду місця події при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства / В.О. Лазарєв, К.О. Чаплинський. *Теорія і практика розвитку наукових знань*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 28-29 грудня 2017 року). Київ: Міжнародний центр наукових досліджень, 2017. С. 18-20.

14. Лазарєв В.О. Деякі аспекти обстановки втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Одеса, 29-30 грудня 2017 року). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. С. 226-228.

15. Лазарєв В.О. До питання формування криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Дніпро, 12-13 січня 2018 року). Дніпро: Громадська організація «Правовий світ», 2018. С. 117-119.

16. Лазарєв В.О. Окремі проблеми визначення обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 12-13 січня 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 94-97.

17. Лазарєв В.О. Аналіз первинної інформації при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Харків, 19-20 січня 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 86-90.

18. Лазарєв В.О. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Львів, 26-27 січня 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 112-115.

19. Лазарєв В.О. Криміналістичний аналіз способу втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства. *Актуальні питання теорії та практики криміналістичної науки*: матеріали науково-практичного семінару (м. Дніпро, 16 травня 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 101-104.

АНОТАЦІЯ

Лазарєв В.О. Криміналістична характеристика та особливості розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ, Дніпро, 2019.

У дисертації на монографічному рівні досліджено теоретичні й практичні аспекти розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства. На основі глибокого й системного аналізу визначено сутність та структуру криміналістичної характеристики, в якій виокремлено такі елементи: спосіб учинення злочину; засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією; особа злочинця (сутенера); обстановка злочину; слідова картина; особа неповнолітнього потерпілого.

Виокремлено типові способи та засоби втягнення неповнолітнього в заняття проституцією. Доведено, що при здійсненні сутенерства переважно має місце повноструктурний склад способу злочину, адже здебільшого мають місце елементи його підготовки та приховування.

Здійснено науковий аналіз обстановки втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства шляхом дослідження її елементів: місця, часу та умов, а також його слідової картини. Встановлено, що сліди втягнення неповнолітнього в проституцію здебільшого виявлялися за місцем: надання інтимних послуг, проживання сутенера або неповнолітнього потерпілого.

Систематизовано криміналістично вагомі ознаки особи злочинця. Надано типову характеристику особи злочинця: це переважно жінки, віком від 30 до 40 років, які мають базову вищу освіту, заміжні, не мають постійного місця роботи, можуть бути раніше засудженими. Сформовано віктимологічні групи неповнолітніх, втягнутих в заняття проституцією, а саме: особи із малозабезпечених сімей; особи, які навчаються далеко від місця проживання батьків; особи з нестабільною психікою або психічними захворюваннями; особи із неблагополучних сімей; особи, які проживають в зоні проведення антитерористичної операції.

В ході дослідження встановлено обставини, що підлягають доказуванню при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства, а також сформульовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування. Конкретизовано організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, освідування, одночасного допиту раніше допитаних осіб та пред'явлення для впізнання.

Визначено форми використання спеціальних знань під час досудового розслідування. Серед основних форм виділено безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час розслідування, призначення й проведення судових експертиз, участь спеціаліста у проведенні окремих процесуальних дій. Встановлено, що найбільш розповсюдженим під час розслідування сутенерства є призначення експертиз.

Сформульовано конкретні пропозиції й рекомендації, спрямовані на вдосконалення теоретико-правових засад кримінально-процесуальних відносин, уточнено деякі категорії кримінального процесу та криміналістики.

Ключові слова: розслідування, криміналістична характеристика, сутенерство, втягнення в заняття проституцією, неповнолітній, слідча ситуація, процесуальні дії, слідча (розшукова) дія, організація, тактика.

SUMMARY

Lazarev V.O. Forensic characteristics and peculiarities of investigation of involvement the juvenile in prostitution and pimping. –*The manuscript.*

The thesis is for candidate's degree of law on specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity. – Dnipropetrovskiy State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2019.

The dissertation on the monographic level investigates the theoretical and practical aspects of investigating the involvement of a minor in prostitution and pimping. On the basis of deep and systematic analysis, the essence and structure of forensic characteristics are determined, which distinguishes the following elements: the method of committing a crime; means of juvenile involvement in prostitution; person of the offender (pimp); the crime situation; trail picture; person of the minor victim.

The typical ways and means of involving a minor into prostitution are singled out. It has been proved that in the realization of pimping there is a predominantly full-structured composition of the method of crime, since for the most part there are elements of its preparation and concealment.

The scientific analysis of the situation of juvenile involvement in prostitution and pimping, by studying its elements: place, time and conditions, as well as its trace pattern, is carried out. It has been established that the traces of juvenile involvement in prostitution were mostly in place: providing intimate services, living a pimp or a minor victim.

The criminologically important signs of the person of the offender are systematized. Typical characteristics of the perpetrator are given: it is mostly women aged 30 to 40 who have basic education, are married, have no permanent place of work, may be sentenced earlier. The victimological groups of minors, who were involved in prostitution, were formed, namely: persons from low-income families; persons studying far from the place of residence of parents; persons with unstable psyche or mental illness; persons from dysfunctional families; persons living in the area of anti-terrorist operation.

In the course of the study, circumstances have been established that are to be proven in the investigation of juvenile involvement in prostitution and pimping, and the typical investigation situations of the initial stage of the investigation are formulated. The organizational-tactical features of carrying out of separate investigative (search) actions, in particular examination, studying, simultaneous interrogation of previously questioned persons and presentation for identification, are specified.

The forms of using special knowledge during the pre-trial investigation are determined. Among the main forms is the direct use by investigators of special knowledge during the investigation, appointment and conduct of forensic examinations, participation of a specialist in the conduct of certain procedural actions. It is established that the most widespread in the investigation of pimping is the appointment of examinations.

Specific proposals and recommendations aimed at improving the theoretical and legal principles of criminal-procedural relations are formulated, some categories of the criminal process and criminology are specified.

Keywords: *investigation, forensic characteristic, pimping, involvement in prostitution, juvenile, investigative situation, procedural actions, investigative (search) action, organization, tactics.*